

Е. Апанасенко, канд. юрид. наук, доц.
Черниговский национальный технологический университет, Чернигов, Украина

КЛАССИФИКАЦИЯ ДОКУМЕНТОВ РАЗРЕШИТЕЛЬНОГО ХАРАКТЕРА И ПРАВ, КОТОРЫЕ ИМИ УДОСТОВЕРЯЮТСЯ

Разработана система прав, которые удостоверяются документами разрешительного характера, путем их классификации по ряду критериев. Эти права сгруппированы по содержанию субъективного права, правовой природе, цели разрешительной процедуры, сроку действия и другим характеристикам. Предложено урегулировать отношения по поводу выдачи некоторых видов документов разрешительного характера как лицензионные отношения.

Ключевые слова: разрешение; разрешительные отношения; документ разрешительного характера; разрешительная процедура; лицензионные отношения.

K. Apanasenko, Candidate of Sciences (Law), Associate Professor
Chernihiv national technological university, Chernihiv, Ukraine

THE CLASSIFICATION OF PERMISSIVE DOCUMENTS AND RIGHTS ACCORDING TO SUCH DOCUMENTS

The author of the article constructed a system of rights that are certified by the permissive documents in accordance to some criterions. These documents and rights were grouped depending on the content of a subjective right, legal nature, task of a permissive procedure, term of an activity, an object of a right and it's owner, branches of the economy in which they could be realised, potential for a tradability, fundamentals of the competition in a permissive procedure, difficulty of such procedure, quantity of the state organs involved in the procedure and a place of the realization of an economic work.

These economic rights are very different, but all of them are similar because of a permissive procedure of their receiving. A permissive procedure is necessary for the defense of custom's rights and sustainable environment, people's lives and health, the provision of a rational nature management and the protection of a cultural and archeological heritage. Mostly permissive procedures are difficult, they provide for calling of some state organs for the decision-making, an expert examination, conclusion of some contracts, sometimes – competitive fight for the exploitation of the rights between interested economic subjects.

Author proposed to regulate the relations concerning a giving of some kinds of permissive documents as the licensing relations. It's also necessary to add a legal List of permissive documents in a sphere of the economic work by such document as a registered declaration about readiness of an object for the exploitation.

Key words: permit; permissive relations; permissive document; permissive procedure; licensing relations.

УДК 342.9

М. Веселов, канд. юрид. наук, доц.
Національний університет "Одеська юридична академія", Одеса, Україна,
І. Іщенко, ад'юнкт
Одеський університет внутрішніх справ, Одеса, Україна

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Розглядаються особливості організації та діяльності поліції різних країн світу у сфері ювенальної превенції. Досліджено форми та особливості спеціалізації підрозділів поліції щодо розв'язання проблем у сфері ювенальної превенції; наведено приклади та особливості адміністративно-превентивних (примусових) і соціально-профілактичних заходів, які використовуються поліцією у роботі з дітьми. Зроблено узагальнення міжнародної практики діяльності поліції, на підставі чого визначено шляхи вдосконалення діяльності української поліції в цій сфері.

Ключові слова: дитина, охорона дитинства, поліція, правопорушення, превенція.

Вступ. У 2017 р. в Україні кількість кримінальних правопорушень, учинених стосовно неповнолітніх, зменшилася на 14% (з 5406 до 4639), а кількість постраждалих від них – на 12%. Водночас, кількість виявлених осіб віком до 18 років, які вчинили злочини у 2017 р. збільшилась приблизно на 7%. У структурі Національної поліції України основним виконавцем завдань із захисту прав і законних інтересів дітей та профілактики правопорушень серед них зараз є підрозділи ювенальної превенції, які були утворені (у липні 2017 року) у результаті реорганізації колишньої кримінальної міліції у справах дітей. Слід констатувати, що безпелеційно із завдань сучасних підрозділів ювенальної превенції виключено розкриття кримінальних правопорушень, учинених дітьми.

На сьогодні розвиток системи ювенальної превенції у межах компетенції органів системи МВС визначено як один із шляхів досягнення очікуваних результатів у протидії злочинності. Стратегія розвитку системи МВС України до 2020 року орієнтує на приведення діяльності органів поліції до рівня європейської держави, використання успішних міжнародних практик і сприяння реалізації пілотних проектів. Ця мета включає і вивчення позитивного досвіду роботи поліції інших країн світу у сфері ювенальної превенції. Як слушно зазначає А. О. Бакаєв, для розробки заходів щодо вдосконалення діяльності зацікавлених державних органів, а

також підрозділів і служб міліції (*телер поліції – І. І.*), спрямованої на попередження злочинності неповнолітніх, велике значення має досвід зарубіжних правоохоронних структур. Вивчення такого досвіду демонструє ефективність використання найрізноманітніших форм і методів профілактичної роботи з підлітками [1, с. 116]. Слід зазначити, що на сьогодні науковий інтерес до правових та організаційних особливостей діяльності поліції інших країн у сфері ювенальної превенції лише починає зростати. Безумовно, що в Україні така робота також не починається з чистого аркушу, є певний напрацьований роками досвід. Але нова формація діяльності реорганізованої служби ювенальної превенції в умовах євроінтеграції має великі шанси на покращення цього напрямку ювенальної політики в нашій країні. Задля цього потрібно не зупинятися на наявних організаційно-правових формах ювенально-превентивної роботи, а шукати нових, зокрема розглядати позитивні практики роботи поліції в інших розвинутих країнах Європи та Північної Америки.

Метою статті є ознайомлення з різноманітними аспектами превентивної діяльності поліції інших країн: межах цієї мети передбачається розглянути форми та риси спеціалізації підрозділів поліції на вирішенні завдань у сфері ювенальної превенції; систему та особливості адміністративно-превентивних (примусових) і

соціально-профілактичних заходів, що використовуються поліцією в роботі з дітьми. Наукова новизна очікуваних результатів дослідження полягатиме в тому, що завдяки методам порівняльного та критичного аналізу, а також синтезу планується провести узагальнення міжнародного досвіду роботи поліції у сфері ювенальної превенції, зі подальшим впровадженням у вітчизняну практику ефективних апробованих зразків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти діяльності поліції в сфері ювенальної превенції в різних країнах світу розглядали А. О. Бакаєв, О. М. Бандурка, Ф. Воллтер, К. Гесс, О. П. Заборіна, А. Кассман, Ю. І. Лаптії, А. Матієвич, Л. Оскарссон, О. В. Поволоцький, Д. Фаррінгтон, В. В. Шендрік, О. Н. Яриши. Крім того, під час підготовки статті активно використовувалася інформація з веб-сайтів поліції (жандармерії) Англії та Уельсу, Німеччини, Польщі, Угорщини, Франції, Хорватії, Чехії, Швеції, Шотландії тощо.

Виклад основного матеріалу. Розгляд аспектів діяльності поліції у сфері ювенальної превенції варто почати з окреслення (варіантах спеціалізації) підрозділів, які задіяні у виконанні завдань ювенальної превенції та з'ясування особливостей їх діяльності у системі правоохоронних органів та інших органів публічного адміністрування.

Наприклад, у Франції функції профілактичної роботи з дітьми виконують фахівці бригад з превенції злочинності серед неповнолітніх, які є спеціалізованими підрозділами французької жандармерії. Склад бригад утворює персонал (від 5 до 7 жандармів), який має спеціальні навички комунікативного і психологічного підходу до неповнолітніх. Такі бригади займаються профілактикою ювенальної злочинності й наданням допомоги тим дітям, які самі стали жертвами злочину або опинилися у складній ситуації. Фахівці бригад практикують самостійно або допомагають іншим підрозділам у відносинах з неповнолітніми, працюють спільно із соціальним працівником відомчої жандармерії групи "Gard" та із психологами медико-судової служби поліції. Жандарми зазначених підрозділів працюють у щільному контакті із соціальними службами округу, педагогами та адміністрацією навчальних закладів, батьками, втручаються у інциденти з приводу фактів насильства у школах, родинах; роз'яснюють фактори небезпеки комунікаційних технологій (GSM, Інтернет, соціальні мережі), вживання алкоголю, наркотиків, вчинення крадіжок, вимагання; проводять інтерв'ювання дітей, які вчинили правопорушення або стали їх жертвами, свідками, надають пояснення про хід розслідування, дають правові поради. Бригади з превенції злочинності серед неповнолітніх є атиповими підрозділами жандармерії (у діяльності інших служб превалюють репресивні методи роботи), головна місія яких полягає в тому, щоб бути уважними до молодих людей, надавати їм допомогу. Це також команда професіоналів, які допомагають батькам, часом безпорадними у зв'язку з багатофакторними проблемами, що зачіпають їхню дитину. Можна констатувати, що приведена модель організації та завдань спеціальних підрозділів поліції є подібною до сучасного українського варіанту підрозділів ювенальної превенції.

У Швейцарії (на прикладі м. Цюриха) при міській поліції діє спеціалізована служба, яка створювалася, виходячи з розуміння того, що для боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх повинні використовуватися не лише репресивні способи, а й превентивні заходи. Служба міської поліції м. Цюриха у справах неповнолітніх відповідає за проведення слідчих дій щодо підлітків віком до 18 років, які вчинили злочин, щоправда, лише

у тяжких та резонансних провадженнях. Простими правопорушеннями, як правило, займаються звичайні органи поліції. Крім того, до компетенції служби поліції у справах неповнолітніх належить робота з неповнолітніми та обробка відповідних звітів. Уся інформація, де підозрюваними у скоєнні злочину фігурують неповнолітні особи, потрапляють до компетентних органів саме через службу у справах неповнолітніх. До функцій служби поліції у справах неповнолітніх також належить розшук дітей, які втекли або зникли. Якщо з повідомлень громадян або інших підрозділів поліції стає відомо про загрозу інтересам дитини, зазначена служба відразу надсилає так зване "повідомлення про загрозу" з належною інформацією до відповідних соціальних установ. Крім репресивної роботи, служба поліції у справах неповнолітніх проводить і превентивну роботу. Вони практикують негласне (у цивільному одязі) патрулювання вулиць міста після 18.00 год. Важливою складовою превентивних заходів поліції є робота з громадськістю [2, с. 84].

В Угорщині у складі поліції не створено спеціалізованих підрозділів ювенальної превенції на кшталт Франції чи Швейцарії. Завдання щодо захисту дітей та молоді, запобігання домашньому насильству, проявів агресії в школі, підтримка потерпілих, компенсація, включаючи психологічну підтримку, профілактики наркоманії покладені на відділи превенції злочинності, які входять до складу директоратів кримінальної поліції штабів поліції округів (медье) Угорщини. Відділи превенції злочинності у своїй діяльності активно співпрацюють з місцевим урядом окружної ради, що значно підвищує ефективність профілактики. Головна мета відділу полягає в тому, щоб запобігти віктимізації уразливих категорій населення від протиправних дій, попередити нещасні випадки незалежно від віку, фінансового становища, етнічної належності тощо. Але, переглядаючи інформацію на веб-сайті поліції про заходи підрозділу, можна помітити, що значна увага у їх роботі приділяється саме такій віковій категорії як діти та молодь. Основними заходами є виступи з лекціями, зустрічі з дитячими колективами у навчальних закладах, таборах відпочинку тощо.

У структурі поліції Хорватії існує доволі розгалужена система превентивних підрозділів. Однак основну роботу з питань ювенальної превенції виконує спеціалізований підрозділ – відділ боротьби з ювенальними правопорушеннями та молодіжною і сімейною злочинністю (входить до складу Департаменту загальних злочинів та міжнародного співробітництва кримінальної поліції). До повноважень цього підрозділу належить: моніторинг і аналіз стану і форм правопорушень серед дітей і молоді, злочинів проти дітей і молоді та злочинних дій, пов'язаних з насильством у сім'ї; визначення найбільш сприятливих форм роботи щодо запобігання та виявлення правопорушень у цих сферах поведінки; надання експертної допомоги іншим поліцейським підрозділам у справах що стосуються прав та інтересів дітей та молоді; контроль проведення кримінальних розслідувань злочинних діянь у цих сферах; організація, координація та участь у проведенні кримінальних розслідувань більш складних злочинів на національному рівні у межах юрисдикції відділу; співпраця з іншими державними органами і громадськими організаціями у боротьбі з правопорушеннями серед неповнолітніх та інших заходах у галузі правового захисту дітей і попередження насильства в сім'ї; участь у розробці нормативно-правових актів з цих питань; виконання інших завдань у зазначеній сфері діяльності [3, ст. 63].

Якщо взяти для прикладу Німеччину, то, враховуючи її федеративний устрій, у поліції цієї країни відсутня уні-

фікована структура, отже, спеціалізовані підрозділи із завданнями ювенальної превенції в кожній окремій землі (федеративній одиниці) виглядають неоднаково. Так, на території Північного Рейну-Вестфалії у всіх великих управліннях поліції функціонують спеціальні комісаріати з розслідування злочинів, пов'язаних з наркотиками, сексуальних злочинів, справ про зниклих осіб, а також правопорушень, скоєних неповнолітніми. На території землі Баден-Вюртемберг при департаментах кримінальної поліції організовані відділи у справах неповнолітніх правопорушників, в інших службах є інспектори, що займаються тільки правопорушеннями підлітків. До завдань спеціальних відділів і співробітників протидії ювенальній злочинності входить провадження у справах, в яких неповнолітні виступають в якості підозрюваного, потерпілого чи свідка [1, с. 128-130]. У поліції Баварії немає відокремленого підрозділу роботи з неповнолітніми правопорушниками, хоча в штаті Штабу поліції м. Мюнхена є спеціальні співробітники, що займаються профілактикою злочинності серед неповнолітніх. На території землі Бремен в рамках кримінальної та охоронної поліції діють спеціальні служби, що займаються справами неповнолітніх. Функції цих служб чітко розмежовані. Спеціальні служби охоронної поліції займаються превенцією злочинності серед неповнолітніх, а кримінальної поліції – розслідуванням правопорушень, скоєних дітьми та підлітками [1, с. 131–134]. На сьогодні тема ювенальної превенції є невід'ємною частиною в повсякденній роботі берлінської поліції. Крім наявності Центрального управління превенції в Державній кримінальній поліції, у підрозділах поліції на місцях також є спеціальні контактні особи – "ювенальні офіцери", до відання яких належать питання, що стосуються дітей та молоді.

Однією з найважливіших завдань поліції Швеції є запобігання злочинів серед неповнолітніх. Розслідування ювенальних злочинів та допит дітей проводять спеціально підготовлені поліцейські. Важливою складовою діяльності поліції Швеції є робота з попередження злочинності у якій задіяні усі підрозділи поліції. У такій роботі поліція використовує різноманітні способи: патрулювання в місцях з підвищеною криміногенною обстановкою, де неповнолітні збираються групами та вчиняють правопорушення; протидія вживання неповнолітніми алкоголю. Важливою частиною профілактичної роботи поліції є співпраця із соціальними службами, школами та громадськими організаціями.

У Польщі питання ювенальної превенції вирішуються Департаментом профілактики, серед завдань якого є: 1) розробка та впровадження стандартів у сфері діяльності, зокрема у розв'язанні проблем та патологій серед неповнолітніх; виконання завдань, що виникають внаслідок виявлення насильства в сім'ї, включаючи процедуру "синіх карток"; 2) ініціювання та координація діяльності поліції у сфері заходів, спрямованих на запобігання деморалізації та злочинності серед дітей та молоді [4]. У регіональних підрозділах поліції (наприкладі Штабу поліції воеводства в Кракові) є департамент превенції до завдань якого входить: координація та нагляд за виконанням завдань у сфері протидії насильству в сім'ї та здійснення процедури "синіх карток"; координація, здійснення та нагляд за виконанням завдань організаціями, компетентними у справах неповнолітніх; аналіз криміногенних явищ, з особливим акцентом на тих, що стосуються дітей та підлітків, а також розробка та впровадження програм боротьби з цими явищами.

Наступним завданням вивчення досвіду діяльності поліції інших країн у сфері ювенальної превенції є порівняння схожих та відмінних рис у регламентації засад ювенальної політики, повноважень правоохоронців у цій

сфері діяльності, механізму реалізації цих повноважень, форм та методів здійснення превентивного впливу.

Законодавство США визначає певний набір завдань та процедурних заходів поліції, спрямованих на охорону дитинства. Дитина потребує постійного захисту з боку держави особливо, якщо йдеться про злочин вчинений одним чи обома батьками. Оскільки дитина все ще може опинитися під загрозою подальшої віктимізації, американські поліцейські вивчають ситуацію та готують відповідний рапорт (звіт). Як правило, протягом трьох днів за рішенням посадової особи відділу соціального забезпечення або ювенального суду, яка одержує цей звіт, неповнолітня особа може бути вилучена з під діючої опіки батьків. Якщо ж ситуація вважається небезпечною для життя дитини, поліція може відразу тимчасово вилучити її у батьків. За правовими нормами офіцер поліції може тимчасово затримати дитину без ордеру, якщо виникає надзвичайна ситуація або якщо правоохоронець має підстави вважати, що залишення дитини в нинішній ситуації може призвести до подальшого зловживання або шкоди дитині. Тимчасове затримання з метою піклування без судового слухання зазвичай триває до 48 годин. До обставин, які можуть стати підставою для тримання дитини під захисним піклуванням (англ. – "protective custody"), належать: а) жорстоке поводження в родині, яке завдає постійну фізичну або емоційну шкоду дитині; б) відмова батьків надавати необхідну медичну або психіатричну допомогу дитині; в) якщо дитина фізично чи розумово не здатна до самозахисту; г) місце мешкання (фізичне середовище) дитини являє собою безпосередню загрозу; д) батьки не можуть або не забезпечують основні потреби дитини; е) батьки відмовляються від дитини [5, с. 238].

Слід відзначити, що в Україні органи опіки та піклування, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю дитини, також уповноважені приймати рішення про негайне відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють (п. 8 ПКМУ від 24.09.2008 р. № 866). Проте вітчизняні правові акти не надають такого повного переліку підстав для такого заходу. Поліція ж особисто взагалі може застосувати поліцейське піклування та затримувати дитину (поза ситуацій пов'язаних з правопорушенням з її боку) лише якщо вона є бездоглядною. Таким чином, наведена американська практика додатково доводить необхідність розширення повноважень українських поліцейських щодо застосування так званих "піклувальних" заходів – превентивного відібрання дитини від батьків або інших осіб, що їх замінюють; превентивного адміністративного затримання дитини.

У разі вчинення неповнолітнім незначного правопорушення, заходи американської поліції у багатьох випадках обмежуються консультуванням (проведенням профілактичної співбесіди) та звільненням правопорушника. Правоохоронці мають значні дискреційні повноваження при спілкуванні з неповнолітніми. Вони мають низку альтернатив для прийняття таких рішень як: відпустити дитину з попередженням (скоріше йдеться про усне зауваження) або без нього, але не роблячи офіційного запису для вжиття подальших заходів; відпустити дитину, але докладно описати нетривалий контакт або надіслати рапорт (довідну) до служби у справах дітей, інформуючи про інцидент; відпустити дитину, але подати більш офіційну доповідну, звернувшись до ювенальної служби для вжиття дієвих заходів; направити неповнолітнього відразу до ювенальної служби; направити справу безпосередньо до суду через районного чи окружного адвоката [5, с. 239].

Корисним є досвід цілого ряду країн, які взяли за основу боротьби з дитячою злочинністю модель юве-

нальної юстиції [1, с. 117]. І хоча багато аспектів цих відносин знаходяться на межі кримінально-правового регулювання (у разі вчинення злочинів), питання виховного або позасудового впливу на неповнолітніх осіб та їхніх батьків у нашому розумінні є об'єктом адміністративно-правового інтересу.

Наприклад, в Англії та Уельсі вік кримінальної відповідальності становить 10 років. Це означає, що діти віком до 10 років не можуть бути заарештовані або обвинувачені у вчиненні злочину. Але є інші заходи впливу, які можуть бути застосовані до дітей цього віку, що порушують закон: а) локальна ювенальна комендантська година; б) дитячий запобіжний припис; в) взяття під нагляд дитину, яка регулярно порушує закон; г) притягнення до відповідальності їх батьків. Якщо дитина неодноразово потрапляє у конфлікт з законом або, якщо її батьки не приймають належних заходів для контролю за їх поведінкою, до них можуть бути застосовані певні заходи впливу: пропозиція пройти батьківську програму; вимога підписати контракт на виховання дітей; видання судом батьківського припису. Ці заходи, як правило, є добровільними, але суд може встановити, що батьки зобов'язані обрати один або декілька з них.

У Шотландії вік кримінальної відповідальності становить 8 років, а вік кримінального переслідування – 12. Це означає, що якщо дитина віком від 8 до 11 років порушує закон, їхня справа не може бути розглянута в кримінальному суді. Питання про поведінку дитини буде розглядати так зване "Слухання у справах дітей" – це легітимний комісійний орган, що утворюється органами місцевого самоврядування, який вирішує, що найкраще підходить для дитини чи молодої людини, яка має проблему щодо належного догляду за нею, або яка зіткнулася з поліцією чи скоїла правопорушення. Дитяче слухання має вживати необхідні юридичні кроки, щоб допомогти дитині в ситуації, у якій вона перебуває чи потрапила. Ці питання регулюються спеціальним Законом Шотландії – Children's Hearings (Scotland) Act 2011 [6, розд. 1]. Діти у віці від 12 до 16 років можуть бути направлені до суду тільки за серйозні злочини. Реагування на більшість правопорушень, скоєних дітьми цього віку буде здійснено або у формі так званого раннього превентивного втручання (наприклад, попередження або допомога від організації підтримки) або через систему "слухань у справах дітей". Якщо правопорушнику більше 8 років, поліція може заарештувати його, доставити до відділку поліції та опитати щодо інциденту. Що буде далі, залежатиме від віку і кваліфікації делікту. Якщо правопорушення є незначним, поліція може вирішити: а) повідомити про вчинок батьків дитини; б) запропонувати допомогу дитині у вирішенні її проблем – наприклад, позбавитися від наркозалежності чи зловживання алкоголю; в) зробити так зване "відновне поліцейське застереження" – поліцейський роз'яснює дитині негативні наслідки правопорушення та пропонує поводитися відповідально; г) надати письмове (офіційне) попередження поліції – якщо дитині вже виповнилося 16 років та вона не має наглядового припису. Поліція зберігатиме інформацію про таке письмове попередження протягом 2 років. Це може бути враховано, якщо в цей термін така особа вчинить інший делікт.

Значну увагу у сфері ювенальної превенції поліція країн Західної Європи та Північної Америки приділяє саме профілактичним заходам. Викликає інтерес досвід профілактики правопорушень у Великобританії та Сполучених штатах Америки (далі – США), де ця робота здійснюється у трьох основних формах: 1) соціальної; 2) ситуаційної; 3) превентивної за допомогою громадськості [7, с. 76–77]. Соціальна профілактика спрямована

на зміну несприятливих умов формування особистості людини, особливо мікросередовища й мікросоціальної ситуації. Ситуаційна профілактика виходить з того, що окремі категорії злочинних діянь відбувається за певних обставин, у певний час і певних місцях. Сама ситуація стимулює й провокує певні види злочинів. Про превентивну форму за допомогою громадськості свідчить те, що в США в рамках Національної ради створені профілактичні служби, що поєднують понад 100 громадських і державних організацій, які плідно співпрацюють з органами поліції. У Сполучених Штатах використовують три моделі превентивної діяльності: 1) суспільних установ; 2) безпеки індивідуума; 3) впливу через навколишнє середовище [8, с. 117; 9, с. 149–150].

Основний зміст профілактичної роботи поліції в інших країнах становлять: освітні та виховні заходи з дітьми та батьками; тематичні розробки, друк та розповсюдження рекламних (агітаційних) матеріалів (буклетів, плакатів, посібників, брошур і т. ін.); консультації (в он-лайн режимі на веб-сторінках підрозділів поліції, громадських форумів; з використанням електронної пошти; через засоби масової інформації; під час тематичних прес-конференцій); участь в публічних дебатах, професійних конференціях (форумах, брифінгах, семінарах і т. ін.); пряма співпраця з місцевою громадою у проведенні різних профілактичних проектів та заходів; проведення "Днів відкритих дверей" до органів поліції, ознайомчих екскурсій до закладів пенітенціарної системи; залучення до участі у профілактичній роботі активних членів громади, зокрема самих дітей тощо.

Стрижневим аспектом превенції дитячої девіації за кордоном є система оцінки факторів ризику. Хорватська дослідниця А. Матієвич слушно зазначає, що у багатьох країнах поліція використовує списки оцінки ризиків з метою досягнення найкращих результатів прогнозування майбутньої поведінки кривдника (ідеться про насильство в сім'ї) та прийняти рішення про вживання заходів реагування в межах поліцейської компетенції або юрисдикції судової влади. Оцінка ризику – це процес, а критерії оцінки ризику – це інструмент, який допомагає поліції прийняти раціональне рішення про заходи, які необхідно вживати до тієї чи іншої особи [10, с. 223–224]. Утім, цей процес характерний не лише для системи запобігання домашньому насильству, а й для системи профілактики будь-якого негативного соціального явища взагалі. Існує багато теорій та практик з цього питання. Шведські фахівці Ф. Воллтер, А. Кассман та Л. Оскарссон у своїй праці кажуть, що фактори ризику та захисту існують на різних рівнях стосовно окремої особи. Поруч із сім'єю, на наступному рівні дитини опиняються однолітки, вчителі та інші особи, які утворюють її оточення [11, с. 5–6]. Д. Фаррінгтон дає таке визначення факторам ризику – це попередні фактори, що підвищують ризик виникнення, частоти, наполегливості чи тривалості правопорушення [12, с. 5].

В Англії на теорії оцінки факторів ризиків будується так зване раннє превентивне втручання, яке має вирішальне значення для усунення основних причин втягнення дітей у злочинну діяльність та ескалації проблеми ювенальної деліктності. Як зазначає колишній міністр з питань попередження злочинності МВС Великої Британії Л. Фезерстоун, визначення ризиків на ранньому етапі та створення правильної багатоаспектної підтримки неповнолітньої особи на місці може значно поліпшити результати запобігання втягванню цієї дитини до асоціального оточення. Це також не позбавлено й економічного сенсу. Поліцейські відіграють важливу роль у цій роботі. Досить часто вони стають першим агентством, що контактує з дітьми чи сім'ями, які потре-

бують допомоги. Тому поліція посідає ключове місце у визначенні потреб дитини, і, у співпраці з іншими установами, допомагає досягти необхідної підтримки у вирішенні її соціальних та особистісних проблем [13, с. 3].

У 2011 р. Уряд Швеції визначив завдання для Національної поліцейської ради створити "групи соціальної дії". У такий спосіб Національна поліція мала ініціювати пілотний проект розрахований на дітей та молодь, які знаходяться під загрозою розвитку кримінального способу життя. Пропозиції щодо складу таких груп поліція надає соціальній службі, за якою залишається остаточне право на визначення потенційних учасників груп соціальної дії. Робота з учасниками групи передбачає їх добровільну згоду та бажання участі у проекті. Заходи включають системну профорієнтаційну роботу з учасниками проекту, надання консультавання, правової та соціальної допомоги, залучення до громадських заходів, надання медичної та психологічної допомоги [14, с. 31–35].

Висновки. Наведене дає підстави зробити наступні узагальнення. По-перше, аналіз міжнародного досвіду свідчить, що інститут ювенальної превенції в загальних рисах має більш-менш однакову змістовну наповненість. Основними складовими цього напрямку діяльності органів поліції є превенція ювенальної деліктності, захист дитини від будь-яких форм насильства та агресії, забезпечення належного догляду та виховання, запобігання безпритульності, розшук дітей що зникли, розслідування злочинів (суспільно-небезпечних діянь), що скоєні неповнолітніми правопорушниками. По-друге, якщо подивитися на світову практику спеціалізації підрозділів поліції різних країн у сфері ювенальної превенції то виходить, що єдиної уніфікованої моделі не існує. Проте можна виділити декілька основних варіантів організації їх діяльності: а) підрозділи кримінальної поліції, які спеціалізуються на розслідуванні злочинів, учинених неповнолітніми; б) система спеціалізованих підрозділів, які структурно входять до складу кримінальної поліції та крім участі у розслідуванні ювенальної злочинності активно займаються превентивною роботою у цій сфері; в) підрозділи, які в межах загальної превентивної діяльності виконують завдання ювенальної превенції; г) система спеціалізованих підрозділів, які займаються виключно питаннями ювенальної превенції. Українська сучасна модель підрозділів ювенальної превенції належить до останнього з приведених вище типів, характеризується спеціалізацією служби виключно на питаннях загальної, спеціальної та індивідуальної превенції, що цілком має право на існування та подальше удосконалення. По-третє, встановлено, що багато заходів адміністративно-правового реагування (у тому числі примусові), які використовує поліція інших країн у відносно захисту дітей чи реагування на правопорушення з їх боку, мають відповідні аналоги в діяльності української поліції. Проте деяких із них, об'єктивно потрібних, законодавство України не передбачає, а отже є необхідність розглянути питання щодо їх скорішої імплементації. Зокрема, ідеться про розширення так званих "підкувальних" заходів – превентивного відібрання дитини від батьків або інших осіб, що їх замінюють; превентивного адміністративного затримання дитини тощо. По-четверте, у діяльності іноземної поліції у сфері ювенальної превенції звертає на себе увагу масштабний соціально-профілактичний компонент та розмаїття його форм і тактичних прийомів. У цьому контексті поліція щільно взаємодіє з органами державної влади (ці заходи є частиною загальнодержавних концепцій та програм), органами місцевого самоврядування та громадськістю. По-п'яте, у діяльності поліції України слід активно впроваджувати та використовувати наукові знання про фактори ризику у сфері ювенальної превен-

ції, на основі їх розуміння та ідентифікації ініціювати різноманітні заходи раннього превентивного втручання задля забезпечення прав дитини на належний догляд, виховання та соціалізацію.

Дискусія. Вивчення міжнародної практики є складовою частиною адміністративно-правового дослідження діяльності поліції у сфері ювенальної превенції. Ця сфера відносин не позбавлена проблем. Наприклад, в інших наших публікаціях підіймалося питання розширення повноважень поліції в указаній сфері правовідносин, обґрунтовували необхідність удосконалення аспектів застосування адміністративної відповідальності. У статті є моменти, на які слід звернути увагу щодо можливості впровадження їх у діяльність національної системи ювенальної юстиції: розширення "підкувальних" заходів, форми взаємодії поліції з іншими суб'єктами ювенальної превенції тощо. Ці аспекти потребують ґрунтовного опрацювання та пошуків оптимальних шляхів їх використання, що окреслює наші подальші наукові розвідки.

Список використаних джерел:

1. Бакаев А. А. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних: монография / А. А. Бакаев. – М. : ВНИИ МВД России, 2003. – 139 с.
2. Штукер Рольф. Превентивні заходи поліції міста Цюриха в боротьбі зі злочинністю серед неповнолітніх [Електронний ресурс] : / Рольф Штукер // Відновне правосуддя в Україні: шоквартальний бюлетень. – 2008. – № 3(11). – С. 84–85. – Режим доступу: <http://aau.edu.ua/static/III/texts/mediation/RJU.Vol.11.pdf> (05.07.2018).
3. Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva unutarnjih poslova: Uredba Vlade Republike Hrvatske od 28.06.2012 g. № 1670. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_06_70_1670.html. Datum ažuriranja: 22.12.2017. № 2947. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_129_2947.html (03.07.2018).
4. Decyzja Dyrektora Biura Prewencji Komendy Głównej Policji № 2 z dnia 18.04.2016 r. w sprawie szczegółowej struktury organizacyjnej i schematu organizacyjnego Biura Prewencji Komendy Głównej Policji, zadan dyrektora oraz katalogu zadan komórek organizacyjnych. URL: http://bip.kgp.policja.gov.pl/kgp/struktura-organizacyjn/22759_STRUKTURA-ORGANIZACYJNA-KOMENDY-GLOWNEJ-POLICJI.html (04.07.2018).
5. Hess Kären M. (2009). Juvenile Justice. 5-th edition. Cengage Learning. 496. URL: https://books.google.ru/books?id=fM-klUeEqEQC&printsec=frontcover&dq=Juvenile+Justice&hl=en&ei=EWs-TdvpOoWVQoWFrNQL&sa=X&oi=book_result&ct=result&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (02.07.2018).
6. Children's Hearings (Scotland) Act 2011 (asp 1). URL: http://www.legislation.gov.uk/asp/2011/1/pdfs/asp_20110001_en.pdf (07.07.2018).
7. Взаємодія міліції та громадськості в Україні (з використанням досвіду діяльності поліції у Великобританії) : навч. посіб. / О. М. Бандурка, О. Н. Ярмаш, О. В. Погольський та ін. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. – 200 с.
8. Шендрик В. В. Особливості попередження злочинності неповнолітніх у США, Канаді та Україні / В. В. Шендрик, Ю. І. Лаптії // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2012. – № 1. – С. 114–122.
9. Заворіна О. П. Міжнародний досвід протидії підрозділами Національної поліції вбивствам, які вчиняються неповнолітніми [Електронний ресурс] : / О. П. Заворіна // Форум права: електрон. наук. фахове вид. – 2017. – № 5. – С. 148–156. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_23.pdf (дата звернення: 15.06.2018).
10. Matijevic Anita (2011) Komparativni prikaz procjena rizika kod pocinitelja nasilja u obitelji. Casopis "Policija i sigurnost" (Zagreb), godina 20., broj 2, str. 223-229. URL: <https://www.mup.hr/UserDocImages/PA/onkd/2-2011/amatijevic.pdf> (18.02.2018).
11. Wollter F., Kassman A. & Oscarsson L. (2013). Utvärdering av sociala insatsgrupper. Individinriktad samverkan kring unga i riskzonen: Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion Rapport 2013:1. 188. URL: https://polisen.se/siteassets/dokument/utvarderingar/utvardering_av_sociala_insatsgrupper_webb.pdf (03.07.2018).
12. Farrington David P. (2006). Childhood risk factors and risk-focussed prevention. Oxford: Oxford University Press. 62. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.329.7432&rep=rep1&type=pdf> (08.07.2018).
13. Early intervention: a guide for frontline police officers and PCSOs. A Home Office Crime Prevention Panel project. (2015). / Home Office & College of Policing. 16. URL: <http://www.eif.org.uk/wp-content/uploads/2015/09/Police-Guide-FINAL.pdf> (08.07.2018).
14. Wollter F., Kassman A. & Oscarsson L. (2013). Utvärdering av sociala insatsgrupper. Individinriktad samverkan kring unga i riskzonen: Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion Rapport 2013:1. 188. URL: https://polisen.se/siteassets/dokument/utvarderingar/utvardering_av_sociala_insatsgrupper_webb.pdf (03.07.2018).

М. Веселов, канд. юрид. наук, доц.
Национальный университет "Одесская юридическая академия", Одесса, Украина,
И. Ищенко, адъюнкт
Одесский университет внутренних дел, Одесса, Украина

МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛИЦИИ В СФЕРЕ ЮВЕНАЛЬНОЙ ПРЕВЕНЦИИ

Рассматриваются особенности организации и деятельности полиции различных стран мира в сфере ювенальной превенции. Исследованы формы и особенности специализации подразделений полиции относительно решения проблем в сфере ювенальной превенции; приведены примеры и особенности административно-превентивных (принудительных) и социально-профилактических мероприятий, используемых полицией в работе с детьми. Проведено обобщение международной практики деятельности полиции, на основании чего, определены пути совершенствования деятельности украинской полиции в этой сфере.

Ключевые слова: ребенок, охрана детства, полиция, правонарушение, превенция.

M. Veselov, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
National University "Odessa Law Academy", Odessa, Ukraine,
I. Ishchenko, PhD student (Law)
Odessa University of Internal Affairs, Odessa, Ukraine

INTERNATIONAL PRACTICE OF POLICE ACTIVITIES IN THE AREA OF JUVENAL PREVENTION

The article examines the specifics of the organization and activities of police in various countries of the world in the area of juvenile prevention. The forms and features of specialization of police units on solving problems in the sphere of juvenile prevention have been studied; examples and features of the administrative-preventive (compulsory) and socially-preventive measures used by the police in working with children are given. A generalization of the international practice of police activity was conducted, on the basis of which, ways of improving the activity of the Ukrainian police in this sphere have been determined.

Key words: child, protection of childhood, police, offense, prevention.

УДК. 343.13. (477)

Г. Глобенко, канд. юрид. наук, проф.
Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, Україна

ГЕНЕЗИС ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На підставі аналізу окремих історичних пам'яток законодавства досліджуються питання генезису інституту дізнання. Розглянуто останні зміни та доповнення до чинного кримінального процесуального законодавства України, що регламентують досліджувану форму досудового розслідування. Виділено окремі аспекти щодо сутності та процедури здійснення дізнання в деяких країнах Європейської спільноти, які уявляються перспективними для вітчизняного законодавця.

Ключові слова: кримінальний процес, форми досудового розслідування, злочин, кримінальний проступок, досудове слідство, дізнання, генезис.

Вступ. За більш ніж двохсотлітню історію свого розвитку дізнання як форма досудового розслідування зазнала чимало організаційно-структурних трансформацій. З набранням чинності у 2012 р. КПК України реформування кримінального процесуального законодавства, що проводиться в рамках загальної судово-правової реформи, виявилось недосконалим та незавершеним. За цей час було прийнято більше ніж п'ятдесят законів, однак, як вказує практика, численні зміни правової регламентації кримінального судочинства до теперішнього часу не забезпечують неухильної реалізації завдань передбачених, положеннями ст. 2 КПК України. Сказане повною мірою відноситься і до питань досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. Ідеї законодавця, що закладені в основу модернізації досліджуваної форми досудового розслідування базуються на ключовому завданні реформи – посилення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Дане положення є надзвичайно актуальним не лише для дізнання, а й кримінального судочинства в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні питання інституту дізнання на всіх етапах його становлення та розвитку постійно перебували в полі зору науковців. Слід зазначити, що здебільшого такі дослідження велися у двох напрямках. Так, один із них охоплював загальні проблеми досліджуваного інституту, у розробку яких помітний внесок зробили такі вчені, як В. В. Вапнярчук, А. П. Гуляев, К. П. Задоя,

О. В. Керевич, В. З. Лукашевич, П. М. Маланчук, В. Т. Маляренко, Н. В. Пильгун, Л. Д. Удалова та ін. Другий напрям полягав у науковому аналізі правового регулювання та практики діяльності окремих органів дізнання, дослідження за яким здійснювали В. І. Галаган, Ю. М. Грошевий, К. Ф. Гуценко, А. Я. Дубинський, Н. С. Карпов, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, Р. Ю. Савонюк, В. М. Тертишник та ін. У роботах зазначених науковців було вирішено багато аспектів, що стосувалися диференціації та уніфікації форм досудового розслідування, а також його структури і змісту. Разом з тим, у більшості фундаментальних праць як об'єкт дослідження виступало досудове провадження, що регулювалось КПК України 1960 р. Крім цього, окремі питання, що стосуються даної тематики, на сьогодні так і не знайшли комплексного доктринального осмислення.

Формування цілей. Метою статті є розгляд генезису законодавства про дізнання як форму досудового розслідування, а також шляхів його подальшого вдосконалення у кримінальному процесі України.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети та завдань використано загальнонаукові методи дослідження. За допомогою історичного методу здійснено дослідження генезису дізнання як форми досудового розслідування. Метод юридичного аналізу використовувався для усвідомлення змісту норм кримінально-процесуального законодавства та відомчих нормативних актів, що регламентували порядок здійснен-